

NORSK
 NATUR

1
1965

HANS KONGELIGE HØYHET KRONPRINSEN

NORGES NATURVERNFORBUNDS HØYE BESKYTTER

Faglig tyngde – flere medlemmer!

Ingen er ekspert på naturvern i dag — dertil er moderne naturvern i videste forstand et altfor omfattende og mangfoldig tema. Alle-rede dette faktum viser hvor nødvendig det er med samarbeid mellom ulike interessegrupper og fagområder om vi skal nå det målet vi alle bør kunne samles om: En naturutnyttelse og en arealdisponering, hele landet sett under ett, som alltid setter menneskenes trivsel i sentrum.

Norges Naturvernforbund har gjennom opprettelsen av sitt rådgivende, faglige utvalg, tatt det første skrittet til et bredt samarbeid på naturvernets område. Og av oppsummeringen på side 2 og 3 over aktuelle oppgaver for naturvernet i dag, går det klart fram hvilke behov vi har for støtte fra alle hold, og i hvilken grad naturvernet er noe som angår oss alle.

Naturvernforbundet har kunnet glede seg over en betydelig medlemstilgang de siste par årene — det gjelder både enkeltmedlemmer og bedrifter, kommuner o. l. Men denne fremgangen må fortsette, og helst i økt tempo. Jo flere vi er, jo sterkere står vi i vårt arbeid for å lede bruken av norsk natur videre i et sunt og fremsynt spor.

Om hvert medlem tegner et nytt medlem i år, da blir vi straks dobbelt så mange! Og det betyr noe, både for forbundets økonomi og dermed arbeidsmuligheter, og for tyngden bak våre krav. La denne økningen i medlemstallet bli ett av våre mål i 1965!

NORGES
NATURVERNFORBUND
Cort Adelers gate 14 - Oslo
Telefon 443454
Postgiro nr. 9460
Bankgiro nr. 24657/163
Generalsekretær
Magne Midttun

NORSK NATUR
Utkommer 4 ganger årlig—
Januar, april, september,
november.
Abonnement kr. 15 pr. år.
Medlemskap kr. 10 pr. år
inkluderer abonnement.
Annonser:
Folder med alle opplysninger på forlangende.

AV INNHOLDET
Hva vi vil 2
Naturvern på økologisk grunnlag 4
Vegen og landskapet 8
Svalbard og naturvernet 12
Runde 15
Natur- og nasjonalparker i Nord-Norge 21

ARBEIDSOPPGAVER FOR NATURVERNET I DAG

Norges Naturvernforbund vil vekke interesse og forståelse for naturverntanken, og arbeide for en klok og framsynt bruk av naturressursene. Utnyttelsen av landets naturrikdommer og produksjonsmuligheter må ses under ett. Landskapsarkitekter må inn i bildet. Parallelt med den økonomiske utnyttelsen må det tas hensyn til naturen som trivselsfaktor og til den urørte naturens uerstattelige verdi for vitenskapen.

Vassdragsutbygging

Naturvernet vil at utbyggingen skal skje etter en plan i landsmålestokk. Vassdrag, eller deler av vassdrag som det er av særlig verdi å bevare, må gå fri for regulering. Før en regulering settes i verk, må alle konsekvenser undersøkes. Det minst skadelige alternativ bør velges. Utbyggeren må bøte på naturskader i forbindelse med vassdragsregulering.

Veier

og andre tekniske inngrep i naturen og utnyttelse av grus og steinforekomster må skje mest mulig skånomt. Sår etter tekniske inngrep må leges. Når behovet for slike anlegg faller bort, må området føres best mulig tilbake til sin opprinnelige tilstand.

Bebyggelsen

må ikke være skjemmende. Den må gjøres til gjenstand for regionplanlegging hvor hensynet til kulturlandskapet også tas i betraktning. Uheldige kombinasjoner og former for bebyggelse må unngås. Boligområdene må ha lett adgang til friluftsområder.

Tegn. Omar Andréen

Vannforurensninger

Vi må få tidsmessige bestemmelser om begrensning av vannforurensninger, og en effektiv kontroll. Oljeutslipp og annen forurensning av sjøen må stoppes.

Søppel og emballasje

Problemet med innsamling, utnyttelse og destruksjon av søppel må løses på kommunal eller interkommunal basis ved et bedre renovasjonssystem.

Dyrelivet

— vilt og fisk — skal ha et effektivt vern. Ved utnyttelsen av landets jord, skog og vassdrag må dyrelivets levekår reduseres minst mulig. Arter som er truet med utryddelse, må beskyttes, bl.a. ved at de får beholde sitt miljø.

Nasjonal- og naturparker

Særegne naturområder i alle landsdeler må sikres som nasjonal- eller naturparker uavhengig av eiendomsforholdet. Alle norske landskapstyper bør være representert.

Enkeltobjekter og mindre områder

av spesiell verdi, må fredes, vernes og pleies. Strender, tanger, øyer og høydedrag bør i størst mulig utstrekning bevares for friluftslivet.

Naturvett

(personlig naturvern) må fortsatt stimuleres gjennom effektiv opplysningsvirksomhet.

Kjemisk bekjempelse

av insekter, plantesykdommer, ugras og vegetasjon m.v. må skje under streng kontroll hvor mulige bivirkninger er tatt i betraktning. Kjemisk bekjempelse av vegetasjon må kunne forbyes når estetiske hensyn gjør det ønskelig.

Skadelig røykutslipp

må forhindres ved at røyken renses tilfredsstillende.

Støykilder

Boligområder og friluftsområder må skånes for uvedkommende støy.

Norges Naturvernforbund vil forsøke å løse presserende naturvernoppgaver i samarbeid med myndighetene, organisasjoner og institusjoner med interesse og ansvar på naturvernets område.

Skotsk naturreservat med reliket fra den tidligere vidstrakte kaledonske skog.

Sigmund Huse

NATURVERN PÅ ØKOLOGISK GRUNNLAG

De vitenskapelige formål har alltid inntatt en sentral plass blant naturvernets motiver. Botanikere, zoologer, geologer og geografer var det som tok initiativet til det organiserte naturvernarbeide i begynnelsen av hundreåret i de europeiske land, og det var i første rekke de naturhistoriske interesser som ga støtet til en lovgiving med formål å sikre sårbare elementer innen alle tre naturrikker mot ødeleggelse. Dette må fortsatt være et meget vesentlig formål for naturvernet, det er en primær og tidløs målsetting. Likevel kan det kanskje sies at denne tidlige interesse i naturvernets vitenskapelig aspekter har vært noe spesiell og rettet mot det særlig sjeldne og unike, altså av mer museal karakter.

I det senere har naturforskernes interesse i større grad konsentrert

seg om sammenhengen mellom alle fenomen i naturen, samspillet mellom de levende vesener innbyrdes og deres fysiske miljø. Denne vitenskap som vi kaller *økologi*, legger altså hovedvekten på å se et lands flora og fauna i relasjon til de naturgitte miljøfaktorer som er forutsetningen for deres eksistens (biotopen), og er mindre opptatt av den enkelte art isolert sett. Det er viktig å betone at blant miljøfaktorene er også *menesket* med. Dette syn er selvsagt i og for seg ikke nytt — det nye består i at det nå er tilløp til en systematisk *naturvernforskning* basert på økologiens prinsipper. Blant europeiske land er det Storbritannia som først har trukket de praktiske konsekvenser av denne «nye linje» ved i 1949 å opprette en offentlig naturverninstitusjon basert på økologisk forskning, *The Nature Conservancy*. Videre ble det i 1960 ved University College of London satt i gang et ettårig «Postgraduate Diploma Course in Conservation» for kandidater med naturvitenskapelig universitets- eller høyskoleutdanning.

300 ansatte

Det var særlig for å stifte nærmere bekjentskap med disse institusjoner jeg høsten 1963 foretok en studiereise i Storbritannia. The Nature Conservancy er organisert med egne hovedkvarter for de tre «land» England, Wales og Skottland, som igjen er delt i en rekke distrikter med en «regional officer» i spissen for hvert. Personellet utgjør for tiden (1963) nærmere 300 fast ansatte, herav ca. 130 med vitenskapelig utdanning. Som hjelpeoppsyn ved naturreservatene er dessuten tilknyttet en rekke «æresvoktere» (honorary wardens),

ofte pensjonister med feltbiologi som hobby.

En skjeller mellom en vitenskapelig og en utøvende etat. Forskningsvirksomheten er i første rekke knyttet til faste forsøksstasjoner (1963 5 større og flere mindre) i forbindelse med naturreservat. Til 1963 var det opprettet over 100 slike reservat med samlet areal ca. 500 000 mål. Det som kalles «nature reserve» i Storbritannia er i første rekke å anse som forskningsfelt, dels for observasjoner over utviklingen under (relativt!) uforstyrrede betingelser, dels for ren eksperimentell forskning. For hvert reservat er det således utarbeidet en «driftsplan» som fikserer målsettingen og eventuell behandling.

Representativ dekning av biotoper

Naturreservatene er valgt ut med sikte på en så representativ dekning av landets naturlige biotoper som mulig for å få et bilde av den opprinnelige variasjon i flora og fauna og den naturlige produksjonsevne. Bare i få tilfelle, som i Snowdonia i Wales og i Cairngorms i Skottland, kan naturmiljøet i dag sies å stå nær det opprinnelige, ellers er landskap, vegetasjon og dyreliv i høy grad omformet av sivilisasjonen. Oftest har en derfor måttet nøye seg med arealer av «semi-natural» karakter. Ett av formålene med reservatene er derfor i enkelte tilfelle å forsøke og «restaurere» naturen — en ytterst problematisk oppgave. F.eks. var en sterkt interessert i på visse steder å skape skoger som var i stand til å fornye seg selv ved naturlig besåing (i dag et nærmest ukjent fenomen i England og Wales). Men når skogparseller på noen få hundre mål blir

liggende isolert i kulturlandskap på mange kvadratmil, blir de utsatt for påkjenninger som er ukjente for et trebestand innen en større, sammenhengende naturskog. Små skogreservat i Wales ble således hjem søkt av duer og andre frøetende fugl fra hele England. Hvis en bare skulle bedømme spørsmålet ut fra resultatet i slike enkelttilfelle, kunne en lett komme i skade for å trekke den slutning at skogen ikke kan forynge seg naturlig i England og Wales. Men dette strider mot den historiske viten om at landet til langt frem i middelalderen hadde vidstrakte eikeskoger, dels også furu, bøk mv. Engelskmennene er derfor i langt større grad enn vi selv oppmerksomme på de fordeler det byr naturforskningen i et land ennå å ha de naturlige biotoper intakt over større områder.

Hensiktsmessig naturbruk

Det som Nature Conservancy i første rekke sikter på å få ut av sitt arbeid i naturreservatene, er å finne ut på hvilken måte selve naturgrunnlaget er endret ved menneskenes bruk, og om den naturlige produktivitet er blitt redusert eller ødelagt (f.eks. som følge av erosjon og utarming av jordsmonnet ved det ekstensive helårsbeite i utmarkene der det naturlige vegetasjonsdekke har vært et helt annet, bl.a. skog). Målet er ikke fredning i og for seg, men å få en pekepinn om den mest hensiktsmessige — en kan gjerne si *økonomiske* — bruk av naturen som *varig* produksjonskilde i videst mulig forstand: «A longscale productivity based on selfperpuating biological communities».

Denne sterke understrekning av biologisk avhengighet av naturmiljøet («the natural habitat») er symp-

tomatisk for et land der arealproblemet begynner å bli brennende — en tør ikke lenger ta ansvaret for å «klusse med naturen». Det vil likevel ikke være helt berettiget å trekke noe lettelsens sukk over at slike problemer er vi i hvert fall skånt for i overskuelig fremtid i vårt land. Hvis vi betrakter arealene av produktiv mark med gunstige betingelser for vegetasjon og fauna i Norge, blir de ikke så overveldende regnet pr. innbygger. Det har da også vist seg mer enn vanskelig å få sikret områder som kan representere flora og fauna i de vekstgeografisk gunstigst beliggende delene av landet — vitenskapelig sett et meget beklagelig «hull» i vårt nett av naturparker og -reservat.

En av Nature Conservancy's oppgaver består i å fungere som konsultativt vitenskapelig organ ved den regionale og lokale planlegging i alle saker som betyr inngrep i naturen. Derved blir naturvernet direkte engasjert i mange praktiske samfunnsproblemer. Myndighetene ønsker naturforskernes svar på hvilke forstyrrelser det medfører for vekst- og dyreliv, for vannbalanse og lokalklima når vassdrag reguleres, når industri anlegges og luft og vann forurennes, når kjemikalier sprøytes ut mot insekter og ugras, osv. Mange spørsmål vil først kunne besvares når resultatet av langsiktige forsøk foreligger.

Atskillige av de problemer Nature Conservancy har tatt opp, er beslektet med ting som norske forskningsinstitusjoner som Skogforsøksvesenet, Viltundersøkelsen og Plantevernet arbeider med. Tilsvarende vel utbygde institusjoner eksisterer selvsagt også i Storbritannia, og det besto såvidt en fikk inntrykk av det

beste samarbeide. Vis å vis disse institusjoner representer Nature Conservancy's forskningsprogram det videre økologiske perspektiv kontra en mer direkte, næringsstyrt målforskning. Mens f.eks. landbruksforskningen først og fremst er interessert i kjemikalier som umiddelbart favoriserer kulturvekstene, har Nature Conservancy oppmerksomheten rettet mot bivirkningene og virkningen på lang sikt. Det er ellers tegn til at økologiske synsmåter gjør seg stadig mer gjeldende også i de spesielle forskningsgrener, om enn praksis ligger atskillig etter.

Nye arter

Et spørsmål som blir viet stor oppmerksomhet, gjelder innføringen av nye dyr- og plantearter. Et eksperiment med utsetting av norske reinsdyr i skotske fjell ble således forutgått av ganske grundige biotopundersøkelser og ser ut til å gå bra. Det nasjonale klovvilt er ellers hjorten som det er ganske betydelige stammer av — i Skottland også i det trebare høyland. Da jeg overnattet i den vesle byen Braemar, kunne jeg f.eks. fra hotellet høre oksenes brunstbrøl i omegnen hele natten. Avskytingen foregår for øvrig også etter vitenskapelige retningslinjer i likhet med i Mellom-Europa — dyr av god type blir spart, mindreverdige skutt ut. Fellingsavgiften stipuleres ellers etter dyrets størrelse og kvalitet, og en var forundret over å høre om vårt system for elg- og villreinjakt som måtte oppmuntre til å skyte de største og flotteste individer og derved trolig også de beste avlsdyr. Naturvernarbeidet i Storbritannia er ellers en meget mangfoldig affære. Ideelle organisasjoner er fylkesvis

organisert i «Naturalist's Trusts». Et nasjonalt samarbeidsorgan for ulike typer biologiske foreninger og naturvernorganisasjoner er «The Council for Nature». «The Conservation Corps» er frivillige arbeidsgrupper av ungdommer og eldre som utfører dugnad i naturreservatene (gjerder, stier m.v.).

13.6 millioner mål nasjonalparker

«The National Parks» er et kapittel for seg. Store «grønne» landskap i England og Wales er erklært som nasjonalparker der de landskapsestetiske verdier er særlig beskyttet av hensyn til rekreative interesser. Landbruk kan fortsatt foregå, men all utbygging er undergitt en meget streng kontroll. Vi kan si at nasjonalparkene er kulturlandskap der det drives en aktiv *landskapspleie*. I alt er det til 1963 opprettet 10 nasjonalparker på tilsammen 13,6 mill. mål eller ca. 9% av landarealet i England og Wales. Skottland har foreløpig ingen nasjonalparker av denne type, men til gjengjeld er flere av naturreservatene meget store.

Det er kanskje særlig to ting som virker imponerende på en nordmann som besøker naturverninstitusjoner i Storbritannia. Det første er den solide organisatoriske utbygging med en fast offentlig etat. Den andre er *omfanget* av virksomheten og de midler som satses. Budsjetten for institusjonen Nature Conservancy alene var i 1962 ca. 7 millioner kroner. Engelskmennene selv mener imidlertid dette er lite i forhold til betydningen av oppgavene. Som målestokk nevnte en av lederne i hovedkvarteret i London at det til å bekjempe kaniner og kratt i skogbruket ble brukt det 10-dobbelte beløp!

Olav Skage

Vegbyggjaren har i dag fått framifrå hjelperåder, men samstundes er krava til arbeidet hans vorte strengare. Det er ikkje nok at han byggjer gode kjørebantar. (Og det er under våre klimatiske tilhøve vanskeleg nok.) Samstundes er kravet at vegen ikkje skal virke skjemmande. Kvalitetskrava til vegen som integrerande del av landskapet vil sikkert auka i tida som kjem. Problema for vegbyggjaren vil såleis meir enn før vera av estetisk og miljømessig karakter. Ei av årsakene til dette er at vegane vert meir romkrevande.

I 1270 sette Magnus Lagabøter fast at almannavegen skulle vera 4 meter brei og utanfor måtte ingen spilla åker og eng. Motorvegen slik

han i dag vert bygt er minst 10 gonger så brei. Berre ved omsorgsfull tilpassing mellom veg og landskap kan vegbyggjaren makta å stetta krava.

Men kritikken frå dei som stempelar vegen som naturvandal, må ikkje leia vill slik at det vert lagt meir vekt på å ta vare på terrengdetaljar enn på å skapa eit harmonisk landskap. Vegbyggjaren si oppgåve er å sørja for at nytten av vegen vert optimal og at skadeverknadene vert minimale. Kritikken si oppgåve er å eggja dei ansvarlege til å sørja for at vegbygget er så godt planlagt og utført at det ikkje virkar unødige skjemmande.

Skiftande landskap og vanskeleg terreng set vegbyggjaren på prøve.

1800-talet sine kjerrevegar har vorte kalla «nyttefilosofiens og naturalismens vei». I si tid tilfredsstilte dei alle funksjonelle og estetiske krav. Men vegen tilfredsstiller ikkje vegen sine dimensjoneringskrav.

Vegen skal ikkje berre plasserast i landskapsrommet og tilpassast terrengformene, han skal også harmonera med miljøet. Det lyt setjast andre krav til uttrykksmiddel og tilpassing når vegen vert ført gjennom eit landskap merkt av menneskeverk enn når han skal førast gjennom eit landskap som er dominert av urørt natur.

Bilvegen er som eit breidt, lysande band og han deler landskapet i to. Dei strenge dimensjoneringskrava kan føra til store og ofte skjemmande terrenginngrep. Derfor vert tilpassinga mellom veg og landskap ein prosess i to trinn. Først må vegen tilpassast landskapet sin karakter og etterpå, når veglinja er fastsett, må terrenget tilpassast vegen. Mange av

Den veldige brua lyftar seg over terrengdetaljane. Ho har dimensjonar og form som tillet at ho står fram som menneskeverk.

VEGEN OG LANDSKAPET

ulempene kan ein unngå om vegen vert lagt slik at linjeføringa harmonerer med landskapet sin rytme. byggekostnadene treng ikkje verta større om ein tek rimelege omsyn til topografi og landskapstype. Rettstrekningar bundne saman med knappe sirkelbogar tilfredsstiller ikkje dei krava ein må setja til ein god bilveg. Ein slik veg er også vanskeleg å passa inn i terrenget. Mest harmonisk er den vegen som er bygd opp av mjuke linjer. Ein slik veg er lettare å passa inn i landskapet og samstundes er han kjøreteknisk den beste.

I heiar og på høljande sletter bør vegen førast som eit kurva band. Høgdedrag, skogholt og liknande kan by god støtte for linjeføringa. I tronge dalar med bratte sider og vanskeleg terreng bør vegen førast slik at dei naturgjevne tilhøva vert best mogeleg utnytta. Som spinkelt menneskeverk kan vegen på slike stader tene til å understreka landskapet sine mektige proporsjonar. I opne og flate dalføre kan elvefaret gjeva rytmen for vegen si linjeføring. Ved fjordar og vatn vil landskapet vera dominert av vassflata. Vegen vil på slike stader stikka seg minst fram om vertikaltrasséen følger den horisontale vassflata.

Jamvel om det ofte kan vera praktisk å leggja vegen langs høgdedraga i terrenget, der det er god byggegrunn og fin utsikt, kan ei slik plassering virke uheldig. Vegen og dei sára han lagar i terrenget vert på slike stader serleg godt synlege. Å heilt gøyma bort vegen vil ikkje vera råd. Men fyllingar og skjeringar som må avvika frå den naturlege overflata, bør enten førast mjukt over til dei omliggjande terrengformene eller stå fram på ein

slik måte at dei tydeleg merkjer seg ut som menneskeverk. Den vesle fjellskjeringa bør derfor som regel få ei anonym utforming medan den store skjeringa eller den veldige brua i kraft av sine dimensjonar kan løfta seg over terrengdetaljane.

Vegskråningane som er så godt synlege både frå vegen og frå omgjevingane, bør utformast med serleg omtanke. Samanbindinga av kjørebane og det omliggjande terrenget krev vurderingsevne og sans for hellskapsløysingar. Utforminga av skråningsareala bør ikkje berre vurderast ut frå veginteressene, men også ta omsyn til interessene utanfor vegområdet. Truleg kan det ved make-skifte og terrengjusteringar vinnast inn verdifulle produksjonsareal som erstatning for dei vegen øydelegg.

Skadane på plantedeckket og terrengformene vert serleg store der det vert henta byggematerialar ved sida av vegen. I slike høve er det betre å ta bort alt brukande materiale frå einskilde stader og heilt forma om terrenget i staden for å gjera mindre inngrep i kvar einaste grushaug eller steinknaus som er å finna.

Vegar som vert forserte fram i dal- eller fjellsider skjemma ofte unødige ved at stein- og jordmassar vert tipa tilfeldig ned over skråningane. Ei skikkeleg ordning og opprydding av heile vegområdet burde vera ei plikt ved all vegbygging. Men altfor ofte opplever ein at vegen ikkje kan bli gjort ferdig fordi det ikkje er pengar att til oppryddinga. Omfanget av oppryddingsarbeida treng ikkje alltid vera så store. Med rett val av arbeidsopplegg, maskintype og -storleik kan dei reduserast til eit minimum. Som regel byggjer ein mindre vegar betre med høveleg gravemaskin enn med bull-

dosar. Men det er grov urett å lasta maskinane for dei mange stygge vegane ein kan sjå kring i landet. Maskinene er berre ein reidskap for manneviljen.

Plantedeckket er i stor grad med og bestemmer landskapet sin karakter; det gøymer, formar og vernar. Skal vegbygget verta ein del av landskapet må det også få del i landskapet sitt plantedeck. Ved vegen skal plantene stabilisera jordmassane, tryggja trafikken og gjera vegområdet vakkert og harmonisk. Den vegetasjon som ikkje vert ødelagt i anleggsperioden, vil vera i full funksjon den dagen vegen vert teken i bruk. Første bodet må derfor vera at all vegetasjon bør sparast så sant råd er. Når ein skal planta nytt må ein velja planter som høyrer heime i vedkomande landskap og som høver til dei funksjonane plantene skal tena. Plantingane skal vera ein del av eit heile, framande arter tener helst til å understreka at vegen er eit framandelement.

Skal ein oppnå eit godt resultat er det viktig å samarbeida dei ymse interessene på eit tidleg tidspunkt. Innpassing i landskapet der det vert teke omsyn til såvel natur som menneskeverk, terrengutforming og vegetasjonsbruk må vera ein del av vegprosjekteringa og ikkje noko som ein tek seg til om ein tykkjer ein har tid eller råd. Det er uråd for ein enkelt fagmann å ta hand om alle planleggingsprosessane som må til for å byggja moderne bilvegar. Planlegging er i vår tid ei samarbeidsoppgåve. Diverre skortar det på fagfolk med dei røymsler som trengs for effektivt å løysa dei biologiske, estetiske og miljømessige problema som vegbygga fører med seg. Men det vert gjort alvorlege freistingar på å retta på

dette. Gjennom intensivert forskning og undervisning skal det nok lukkast å skaffa det grunnlaget som trengs når oppgåvene skal løysast.

Er vegbygging naturvern? Spørsmålet kan uten vidare svarast med eit nei. For naturvern er ikkje noko yrke eller fag. Det er uttrykk for eit etisk tilhøve til naturen. Den dagen tilstrekkeleg mange menneske har del i naturverntanken vil det setja sterke merke på målsetjinga for all utbygging. Det vil kunne gjeva utbygginga god realisme i staden for den kynisme som er sermerkt for kortsiktig utnytting av naturrikdomane. Det vil ikkje hindra utviklinga i samfunnet vårt, men vil kunne gjera arbeidsoppgåvene meir kravfulle og med det meir interessante.

Ved fjordar og vatn er landskapet dominert av vassflata. Vegen stikk seg minst fram om vertikal-trasséen følger den horisontale flata.

Foto M. Norderhaug

Magnar Norderhaug

SVALBARD OG NATURVERNET

Midt oppe i dagens nasjonalpark-planer og reguleringsproblemer kan naturvern på Svalbard lyde som noe fjernt og uaktuelt. For mange står ennå dette landet som en urørt villmark hinsides all sivilisasjon.

Dagens virkelighet er unektelig en annen. Fra år til år øker aktiviteten der nord, båttrafikk, turister og forskningsvirksomhet.

Sivilisasjonen er kommet for å bli på Svalbard. Med det har problemer

av naturvernmessig karakter dukket opp. Fordi disse vil øke og følges av fler, har saken betydelig interesse. Dette ikke minst på bakgrunn av de forpliktelser som Svalbardtraktaten pålegger Norge for vern av natur og dyreliv i området. Svalbards naturvernproblemer er derfor i høyeste grad norske naturvernproblemer.

Til tross for den nordlige beliggenhet er Svalbard et av de lettest tilgjengelige arktiske områder. Og det er et stykke Arktis med en variasjonsrikdom og et særpreg som knapt finnes annetsteds. I et nøtteskall setter dette Svalbards naturvern i brennpunktet. Plassen tillater ikke å utdype dette her. Bare noen av hovedproblemene kan omtales. De vil likevel gi innblikk i hva naturvernproblemene der spenner over.

Den økende sommervirksomheten

Årsaken til mange av Svalbards naturvernproblemer er å finne i dagens økende sommervirksomhet. Fler og fler finner veien dit nord med reiseselskaper og ekspedisjoner. For dem alle har dette landet så mye å by. Dessverre oppfører ikke alle seg like bra i sin omgang med Svalbard-naturen. Årsaken er som regel manglende viten og forståelse. Det gjelder blant annet noen norske plukkfangstskuter og enkelte utenlandske ekspedisjoner. Lederne kan være orientert om lover og bestemmelser, mens deltagerne bare har mangelfulle kjennskaper.

Det er nødvendig å nå dit hen at alle som søker dit opp blir forhåndsorientert om landet og gjeldende bestemmelser, slik tilfellet er med deltagerne i Norsk Polarinstituttets sommerexpedisjoner. Uten tvil er det

nødvendig med en illustrert folder på flere språk om naturen og fredningsbestemmelsene. Alle besøkende må få forståelse av hva det gjelder, og at dette ikke er noe lovløst ingenmannsland! Sammen med dette er det behov for at oppsynsvirksomheten utvides og overtredelser tas alvorlig.

Reservater og nasjonalparker?

Norge kan rose seg av å ha etablert verdens mest eksklusive isbjørnreservat, det isolerte øyområdet Kong Karls Land.

Men behovet for andre reservater og nasjonalparker vil melde seg. I første rekke gjelder dette Vest-Spitsbergen. Tanken bak etableringen av slike naturområder må være klar: Gi besøkende mulighet til å oppleve arktisk natur og dyreliv, åpne mulighetene for fortsatt forskning, spesielt av biologisk art, og sist men ikke minst, sørge for at naturen og livet der ikke reduseres av menneskets virksomhet.

Tanken om en stor, sammenhengende nasjonalpark f.eks. på Vest-Spitsbergens sørligste del, er dristig og interessant. Verdien av mindre reservater kan også være stor der det gjelder å beskytte mindre lokaliteter og dyresamfunn.

Enhver plan i denne retningen må imidlertid bygge på forutgående systematiske undersøkelser av de geologiske og biologiske forhold i området. Alt bør så koordineres i en sammenfattende plan og prioritetsliste for reservater og nasjonalparker på Svalbard. Ennå har vi enestående muligheter til å verne og vise fram dette rike naturområdet. Handler vi idag er det framsynthet, men om få år kan mye være spolert.

De store pattedyrene

Hvalrossen er et typeeksempel på hva mangelfull forståelse for beskytningsgrenser kan føre til. Et verdifullt dyr ble etterstrebet henimot eksistensminimum før fredning ble innført. Vi kan risikere det samme med andre arktiske dyrearter om vi ikke i framtiden følger dem med et mer våkent blikk. Vil den siste rest av Svalbards hvalrossbestand likevel overleve, er det mer enn vi fortjener.

Rein og moskus byr egentlig ikke på dagsaktuelle naturvernproblemer på Svalbard, dersom tjuvjakt og villhundbestand kan holdes i sjakk. Vi må kunne håpe på at de vil øke og bli et typisk trekk ved Svalbard-naturen. Det bør imidlertid holdes skarpt oppsyn på dette felt, da det erfaringsvis skjer lovovertridelser.

Isbjørnen representerer derimot idag et mangesidig problem. Meningene er mange og diskusjonens bølger høye. Her, som så ofte ellers, høres lettest ekstreme synspunkter hos motparten. Realitetene ligger som regel et sted midtveis. I isbjørndebatten *sies* det vel mye fordi man *vet* så lite. Og vår viten om isbjørnbestandens størrelse er minimal. I dagens situasjon bør dette mane til en mer avventende holdning hos alle parter. Å bestemme denne bestandens størrelse blir kanskje aldri mulig, men tiden kan gi flere holdepunkter og mer viten. På bakgrunn av dette er det idag ikke realistisk å tale om totalfredning, heller ikke om å drive jakten i samme omfang som nå. Derfor bør spørsmålet om foreløpig kvotebegrensning tas opp: Utstedelse av et gitt antall turistjaktlisenser og kvotebegrensning ved de meteorologiske stasjoner. Fra alle hold må det her manes til nøkternhet og ikke skylappmentalitet.

Jaktloven på Svalbard

Særlig med tanke på fuglelivet, viser det nåværende jaktlovsystemet sine svakheter på Svalbard. I en økende grad må en regne med at innsamling av fugl til museer og universiteter vil finne sted der nord. På samme tid opplever vi at flere nye arter dukker opp. Disse er ikke omfattet i jaktloven og kan derfor skytes legalt.

Det vil på Svalbard være av vesentlig betydning å få omarbeidet lovgivningen etter det såkalte finske prinsipp, der samtlige dyrearter er fredet hele året. På de jaktbare arter fastsettes så sekundært jakttider. Dette vil gi mer betryggende og oversiktligere forhold for alle.

Vår oppgave

Dyr og planter på Svalbard lever ved livets yttergrenser mot nord. Vår kjennskap til tannhjulene i dette arktiske økosystemet er ennå mangelfull. Vi vet bare at livet der er mer ømfintlig for menneskets påvirkninger enn lengre sør. Alt fra ærfugl og ringgås til hvalross og grønlandshval, vitner om det. Dette må vekke til ettertanke. Det må også komme med i betraktningen ved vår naturvernpolitikk i området.

Turister og forskere i økende tall vil søke dit. Norges oppgave blir å følge opp på en fornuftig måte. Det betyr tilretteleggelse, koordinering, kontroll og konserverende tiltak. Ved dette ivaretar vi ikke bare våre egne interesser på Svalbard, men vi kan vise verden et stykke arktisk villmark det ikke fins maken til.

Men skal de lykkes, må vi ikke bare se problemene i tide, de må også løses på en framsynt måte. Med det vil naturvernet på Svalbard stå eller falle.

Bjørn Bjørnsrud

RUNDE

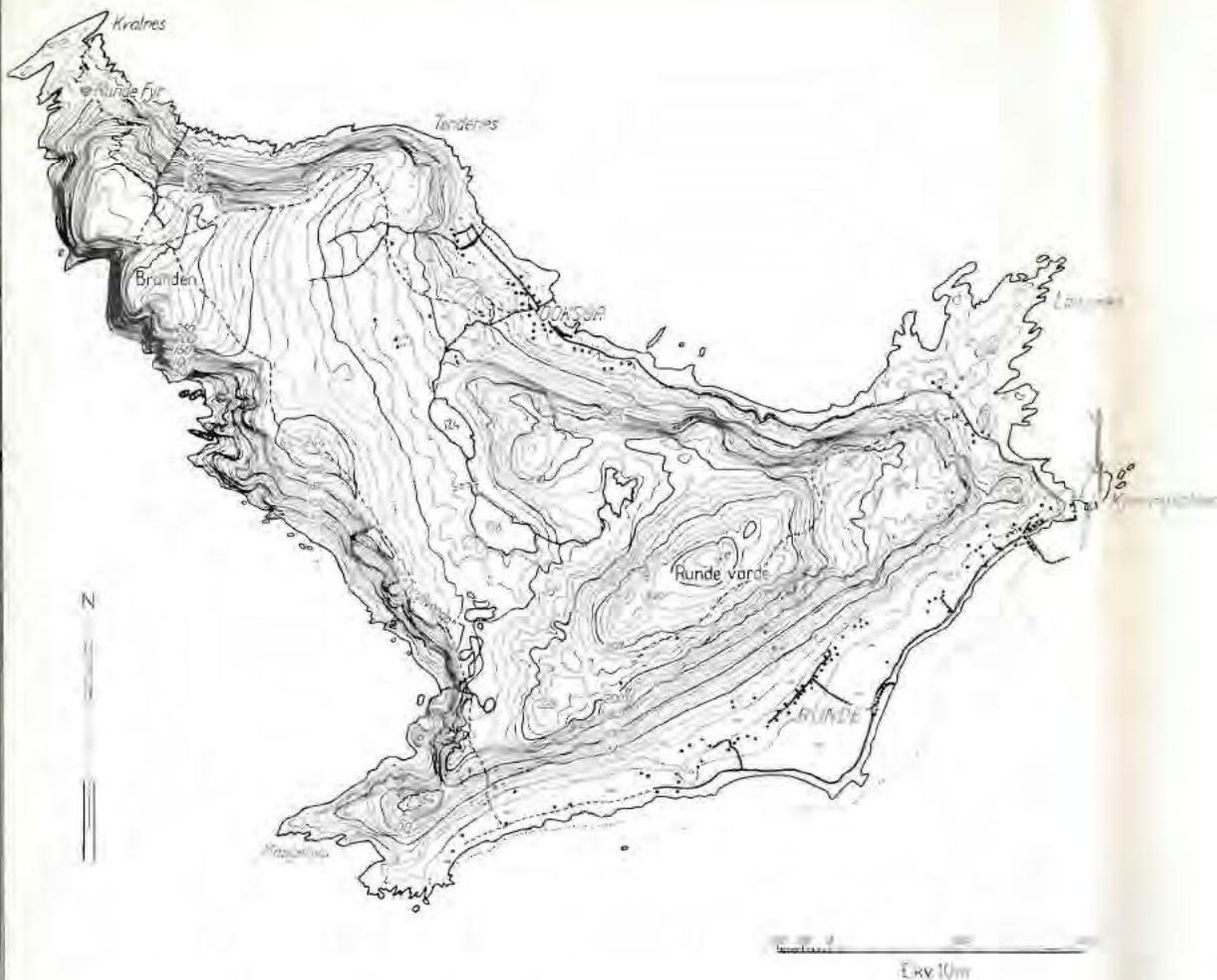
— suleøya mot storhavet

Runde gir livberging til en del mennesker og en mengde fugl, der øya bygger seg opp mot Rundebranden, selve knyttneven mot storhavet og den frådende brenningen når været står på. Nettopp her, som en hån mot naturkreftene finner vi selve hovedforekomsten av fugl på Runde, selve Rundebranden med havsulekolonien og titusenvis av krykkjer som har slått seg til i skrentene og med lundene i meditasjon på de grasbevokste hyllene.

Jeg ble introdusert for Rundes innbyggere en av de siste dagene av april, ikke så lenge etter at fuglene for alvor hadde begynt å søke seg inn fra havet til sine vante hekkplasser i brattskrentene og de storsteinete urene hvor særlig skarven og lundene holder til. Om en er aldri så mye landkrabbe må en kapitulere for den fantastiske kombinasjon Runde er av hav og land. Planter og skummende sjø, forrevne fjellformasjoner og skrikende, flaksende skyer og piskende regn smelter sammen i en fortettet stemning som ikke slipper en, men trollbinder slik at en

Skarv på Runde. Foto Bjørn Bjørnsrud.

sannsynligvis aldri blir ferdig med denne karakteristiske og fantastiske fugleøya.

Tro ikke at du spaserer her lett og uanfektet mellom skarv, lunde, lomvi, krykkje, alke, havhest og havsuler. En er mer enn glad for at ikke ens nærmeste kjente og kjære venner ser en mens det åles og krypes med gode, faste hvitknoketak i det som måtte by seg av vegetasjon på fotografiske ekspedisjoner i skrentene for

å feste det vesentligste på noen filmruller. Kneleddene kommer så godt som ut av funksjon i et nesten klapprende forsøk på å holde sin herre i noenlunde manøvrerbar stand, men likevel ikke manøvrerbar nok til å følge et par ornitologer som tydeligvis er oppvokst og har levd det meste av sitt liv i fuglefjell.

Det må finnes unnskyldning for slik oppførsel, men en rammes likevel på et ømt punkt av de forståelses-

fulle smil fra et par innbarkete fuglefjellornitologer som sitter ytterst på skrenten og dingler med bena over flak med alke, lomvi og lunde som ligger på sjøen et par hundre meter under. I trygg avstand fra stupet sitter en nybegynner på en hylle med nevene godt forankret i den deilige storfrytlen som er god å ty til på mange måter og en venn som aldri svikter. Smått om senn blir en vant til alt, også de store stupene på Runde. Noen dager senere lå jeg på den samme hyllen og fotograferte med det grådige dragsuget rett ned, selvfølgelig ikke uten en viss skrekkløst blandet fryd.

Hovedattraksjonen på Runde er uten tvil fuglene, særlig kolonirugene i de stupbratte skrentene hvor lundene, krykkjene, alkene, lomviene, havsulene og havhestene ruger. Skarven holder seg stort sett til «flatere» terreng og ruger hovedsakelig i Skarveura på nordsiden av øya. Kommer en fta Runde opp Trepet plantefelt og forbi Trollvogga er Lundeura den første fugleforekomsten en kommer til. Her ruger lundene i den storsteinete ura og fra det indre av disse steinmassene høres de underligste lyder fra innvånerne. Det er om ettermiddagen og kvelden. Om dagen tilbringer lundene tida ute på sjøen, og først når det begynner å skumre begynner de å ringe seg inn mot ura til de endelig setter seg ned og slår seg til for godt for natten.

Mellom Lundeura og Storebranden skjærer det seg ned et dypt søkk som ender i to «stolper». Det er Kaldekloven med Kaldeklovstolpane hvor det hekker hvitt av krykkje. Av og til styrer fuglene seg utfor de stupbratte stolpesidene med et sønderrivende brøl, og luften står stinn av hvite fugler som om en plutselig

skulle sprette hull på en kjempemessig dundyne. I munningen av Kaldekloven står et av de tradisjonelle fredningsskiltene boltet fast i fjellveggen og minner om at fuglelivet på Runde ble fredet ved kongelig resolusjon i 1957. Det betydde at grunneierne på Runde frivillig frasa seg retten på jakt og fangst og egg-samling av alle fugler unntatt avkom og voksne fugler av kråke. Dette måtte uten tvil være litt av et offer for en befolkning med de fjellklatrere- og egg-samlertradisjoner som sikkert ennå finnes på Runde. Derfor er det dobbelt gledelig at Rundeboerne har innsett betydningen av et intakt fugleliv som vi finner det på Runde i dag.

Mellom Kaldekloven og Storebranden opplever en å se rett inn i lundenes jordhuller. I kveldssolen sitter de i sine fine hvite skjortebryst og småpludrer mens skyggene blir lange, og det gyldne solskjæret gir det merkelige papegøyenebbet et ekstra skjær i tillegg til alle de andre fargene.

Alle disse inntrykkene bygger seg opp til det klimaks som fuglelivet i selve Storebranden er. En fornemmer dette kolossale brøl når en er på vei utover til spissen av Raudnipa tvers over for Branden over hodet på lundene som har slått seg inn i den stupbratte veggen stien går langs kanten av.

Og da, — som fra en uvirkelig verden stiger denne kolossale larm mot deg som bare et titusentallig fuglefjell kan frembringe av uartikulerte lyder fra strupene av krykkjer, alker, lomvi og havsuler. Om uttrykket naturens under skal kunne brukes om noe spesielt må det være dette!

Tett i tett, hvitt i hvitt hekker

kolonirugerne her. Krykkjene som små hvite prikker. Havsulene som nærmest holder til i «første etasje» virker mer «modne», større og rundere i sin kremgule fargeprakt. På «loftet» holder noen få havhester til og i graskanten helt oppe har lundene sine hull.

Havsulene er et kapitel for seg der en kan se dem slippe seg utfor Rundebranden og ro utover med blikket oppmerksomt rettet mot sjøen og noe spiselig, for plutselig å klippe vingene inn og styrtdykke i sjøen hvor sulen forsvinner med en hvit luftstripe etter seg, for i neste øyeblikk å være på vingene innover mot hekkeplassen igjen.

Til tross for at havsulen regnes for å være en fugl som ernærer seg av fisk som står høyt i sjøen er de tatt i garn på så store dyp som 25 meter.

Greier en den første turen til disse forekomstene på en dag uten å bli svimmel både av fugl og uvante høyder er en godt rustet til å møte det antiklimaks en tur til Skarveura er. Dette er annerledes. Fra et inferno av fuglelatter kommer en her til en grisebinge av både grynt og lukt. Det er første inntrykket. Etterhvert blir en betatt av disse fuglene kanskje i større grad enn av deres frender på den andre siden av øya. Det er kanskje fordi en kommer så nær inn på skarven og dens familieviv der den holder til i den storsteinete ura som går rett ned i sjøen. Skarven hadde allerede 3 egg og var tydelig nok begynt å ruge. De «ledige» fuglene satt i små grupper bortover på steinene i fortrolig samtale eller småkrangel som ofte endte med at en eller annen måtte fortrekke til annet og sikrere oppholdssted. Selv om skarven virker sosial og ser ut til å kunne bo ganske tett

uten å komme i konflikt med sine naboer er det tydeligvis også her snakk om revirer, og kom noen av de andre fuglene for nær en som ruget gikk det ikke lang tid før den klart tilkjennega sin misbilligelse ved å ustøte gryntelyder og bite intenst i det reirmateriale den selv lå på.

Selv om skarven grynter som en gris, og det lukter tilsvarende i en skarvekoloni, sitter en igjen med et vemodig minne om en nærmest mystisk fugl som fløy i ring over reirområdet, når de ble skremt opp, i en merkelig sort malstrøm av fugl kretsende omkring til fredsforstyrreneren ikke var mer å se. Eller fler sammen på stø kurs mot fiskefeltet.

Slik som skarveura styrter seg i sjøen følger også skarven helt ned. Helt nede i skumfrynsene som brenningen slenger inn over de nederste steiner og skjær der solen hadde rikelig anledning til å spille i den mattgrønne fargen i skarvehammen finner du dem i småflokker, og de gjør så godt de kan for å vise at selv på en svart skarv finnes det fargeprakt og detaljer i fjærdrakten ingen annen fugl kan oppvise. Men far varsomt fram, i Skarveura er det sleipt av vann og annet, og hva jorden her har mottatt av gjødsel hvert år forteller den saftige skjørbuksurten om.

Tro ikke at fuglelivet på Runde er slutt i og med at de rikeste fugleforekomstene er beskrevet. Fra Tendenes eller Tinden opplever en havhesten for alvor der den hekker i nisjer oppover fjellveggen og hvor en ihvertfall tidlig på året ofte ser begge fuglene på hekkeplassen. Men se opp, eller kanskje heller, se ikke opp hvis du er på jakt etter havhesten. Den gulper meget ubehagelige saker mot sine fredsforstyrrener, så jakt helst ovenfra på den.

Av fuglene utenom dem som ruger i fuglefjellene på Runde var mitt møte med gravanda eller fagergåså et av de mest minnerike. I hvilken hensikt denne praktfuglen er utstyrt med alle sine farger er ikke godt å si, men at den «gjør seg» er det ikke tvil om. På Runde kalles denne karakteristiske fuglen urgås, og de fleste av dem holder til på strekningen Runde brygge — Mågenes, og de ruger i de storsteinete urene under fjellet som reiser seg opp mot Runde varde.

Skal en ta andre fugl fra observasjonene på Runde må det nærmest bli en oppramsning. Ærfuglen er et karakteristisk innslag på kysten her som andre steder. Tjelden furasjerte på jordene i store flokker i de tidlige vårdagene. I fjæra hvor det alltid er et eller annet å finne var det fjærepist og steindreiere å se nesten daglig. Gjerdesmetten er like karak-

Hekkeplassene i Lundeura ligger luftig til med ypperlig utsikt til de forrevne gneissformasjonene på Mågeneset. Foto Bjørn Bjørnsrud.

teristisk her som andre steder på kysten. Jernspurv, heipiplerker, kråker, skjærer, spøver, en havørn som kom drivende oppover Kaldekloven på stive vinger, stær, grønnfink, ringtrost, svarttrost, gråmåke, svartbak som bakset med en fisk i fjæra for å få leveren ut av den, linerle, sandlo, stokkender, fiskemåker, heire, enkeltbekkasin, bergirisk, gransanger og lerce må nevnes for å gjøre bildet noenlunde komplett.

Tro ikke at eventyret Runde er slutt med beskrivelsen av fuglene som oppholder seg der. For en innbarket og svoren venn av fjellet som tror han kjenner fjellplantene og deres livskrav, og fremfor alt deres utbredelse må hardt og brutalt revidere sin oppfatning når han møter dem helt nede i fjæra på Runde. Lillarød rødsildre, blomsterplanten som vokser lengst mot nord, møter en her sammen med rosenrot i de fuktige nisjene og grønne flak av blomstrende fjellsmelle bortover bergene. Den kanskje mest karakteristiske blomsten på Runde er kusymren. I april sto skrentene vest på Runde gule av dem.

Mitt opphold på Runde var en kombinert ferietur og arbeidstur i oppdrag for Norges Naturvernforbund for å gjøre meg kjent på Runde og utarbeide en plan for videre bevaring av fuglelivet der under forutsetning av økende turisme. Målsettingen med fuglefredningen her er å bevare fugleforekomstene mest mulig intakt uten å stenge turistene ute.

Ornitologene, konservator J. F. Willgohs og lærer Per Steinar Myklebust var mine guider de to første dagene jeg oppholdt meg der, og ga meg om ikke detaljkjennskap til øya så ihvertfall et kjennskap som satte meg i stand til å utdype detaljene

nærmere de få dagene jeg hadde til disposisjon.

Det ornitologer, fotografer og turister i første rekke kommer for å se på Runde er fugleflyjellene, Lundeura og Skarveura.

Hovedforekomstene av fugl er greitt avgrenset i terrenget og er knyttet til de biotopene som er beskrevet i artikkelen. Alle disse forekomstene er mer eller mindre lett tilgjengelige både fra landsida og sjøsida. Området Lundeura, Kaldekloven og Skarveura er de lettest tilgjengelige områdene for «vanlige turister». De andre forekomstene må en klatre seg fram til. Enkelte av disse områdene er lett tilgjengelig i rolig vær fra sjøsida, og det har vært mange ulovlige ilandstigninger på disse stedene av folk som har vært ute for å samle egg selv etter at fredningen ble proklamert.

Av de lett tilgjengelige områdene er Skarveura det området som er mest utsatt på grunn av skarvens ofte frittliggende reir som blir utsatt for svartbak, gråmåke, kråke og ravn når fuglene blir skremt av. Dessuten vil egg og små unger kunne bli utsatt for en skadelig avkjøling hvis foreldrene blir holdt for lenge borte fra reirene.

Problemet på Runde er ubetenksomme mennesker som entrer fugleforekomstene fra sjøsida eller landsida i hekketida for å samle egg, fotografere eller rett og slett for bare å se dette enestående livet på nært hold uten å tenke på konsekvensene for fuglene og deres avkom. Det at fuglene må holde seg borte fra reirene i timesvis på grunn av nærgående turister kan få alvorlige konsekvenser.

Hovedårsaken til at en kan oppleve slikt er sannsynligvis at de be-

stemmelser som gjelder for fuglelivet på Runde er for lite kjent blant dem som kommer på besøk dit, og at fredningen ikke i tilstrekkelig grad er fulgt opp med egnete tiltak i terrenget. Under mitt opphold på Runde så jeg bare to av de tradisjonelle fredningsskiltene som er satt opp der, det ene på toppen av Kaldekloven, det andre mot sjøen i Skarvura. I en så mektig natur som Rundes forsvinner slike skilt totalt.

Planen som nå skal settes ut i livet går ut på å merke opp en ferdselsrute som turistene må bruke den tida fuglene befinner seg på Runde. Denne ruten går ut fra Runde brygge, følger veien mot Måganeset og tar av, opp gjennom Treppeplantefelt og kommer ut på vestskrenten like sør for Trollvogga. Herfra går den langs kanten av skråningen mot Lundeura og langs skrentene mot Kaldekloven, Storebranden, Raudnipa, med en avstikker ned forbi Runde fyr inn til Krykkjehola på sørvestsiden av fyret. Samme vei opp igjen og langs kanten av Skarveura, langs Tinden og ned til Goksøy langs veien til Runde brygge forbi Stien, Blåfjell og Geita. Det blir ikke lovlig å entre fugleforekomstene fra sjøsida. De som skal drive vitenskapelige undersøkelser i forbindelse med fuglelivet på Runde, filme eller fotografere det utenfor denne ruten må ha spesiell tillatelse fra Vestlandske Naturvernforening.

Fredningsbestemmelsene og ferdselsreglene vil bli publisert ved hjelp av plakater på Runde og brosjyrer utlagt til distribusjon både på Runde og hos institusjoner med direkte interesser i fuglelivet der.

Det er forutsetningen at dette systemet skal virke allerede fra og med sesongen 1965.

Fra Børgfjell –
Blyvatnet og Jengelva.
Foto Ragnar Frislid.

Natur- og nasjonalparker i

NORD-NORGE

Om Naturvernrådets landsplan blir vedtatt uten endringer, vil Norge om ikke så lenge ha ialt 16 natur- og nasjonalparker med et samlet areal på godt og vel 6000 kvadratkilometer, eller omkring 2 prosent av landets areal.

«Norsk Natur» vil på de følgende sidene presentere de foreslåtte natur- og

nasjonalparkene i Nord-Norge. Begynner vi sørfra, kommer vi da først til

Børgfjell naturpark

på grensen mellom Nord-Trøndelag og Nordland. Dette er et av de to områdene i landsplanen som allerede er sikret. (Kgl. res. av 9. august 1963.) Det andre er Rondane nasjonalpark.

Naturparken i Børgefjell omfatter et område på 1000 kvadratkilometer, vesentlig snaufjell. Her er gammelt reinbeiteland med vidder og slake fjell, men også områder med tinder og breer. Bjørn og jerv holder til i Børgefjell, og det er enkelte lokaliteter med rikt fugleliv, bl. a. sædgås. Naturparken har en rikdom av vann og vassdrag, og fisket er godt.

Saltfjellet nasjonalpark

vil etter planen bli den største av våre nasjonalparker, 1100 kvadratkilometer. Fra fjellrekken vest for riksveien over Saltfjellet strekker området seg over til Svartisen. Det meste av området er barskt fjell. Men det mangler ikke på variasjon! Flere lune daler med elv og bjørkeskog fins innen området. Utbyggingsmulighetene i hovedvassdraget, Bjellåga, utgjør en viss trusel mot planene om her å opprette den største og mest representative nasjonalpark vi kan få i Nordland fylke. Men sterke krefter, også på det lokale plan, går tvert imot inn for en utvidelse av nasjonalparken.

Fra Saltfjellet.
Foto Ragnar Frisliid.

Fra Dividalen – Njunis
i bakgrunnen.
Foto Ragnar Frisliid.

Øvre Dividal nasjonalpark

Blant vilfjellene i indre Troms har Naturvernrådet valgt et vel 500 kvadratkilometer stort område i Øvre Dividal som nasjonalpark, og i tilknytning til dette et 100 kvadratkilometer stort område helt inne ved svenskegrensen som naturpark. I Øvre Dividal er det urskog av furu. Dalen er skogkledd hele veien, men innerst bare med bjørk. Og på begge sider går landskapet over i høyfjell, med Njunis på over 1700 m o. h. som det høyeste. I de ville sidedalene rusler bjørnen, det er en fast stamme av jerv, og særlig på myrstrekningene i det som skal bli Havgavoubme nasjonalpark er fuglelivet rikt. Det fins en god del vann og vassdrag i Øvre Dividal, med til dels gode fiskemuligheter. Svenske rein-samer har sommerbeitene sine innenfor nasjonalpark-grensene.

Kjempefuru i Ånderdalen. Foto Ragnar Frislid. ◀ Fra Øvre Anariokka – i telt ved Bosminjavvre. Foto Toralf Lyng. ▶

Ånderdalen naturpark

på Senja er med sine 31 kvadratkilometer et av de minste områdene som omfattes av landsplanen. Men innenfor det beskjedne arealet er det en uhyre variert natur — elv og vann, urskog og fjellbjørk og veldige furuer, ville bekkedaler og steile tinder. (Se fargefoto på omslaget.) Det foreligger forslag om utvi-

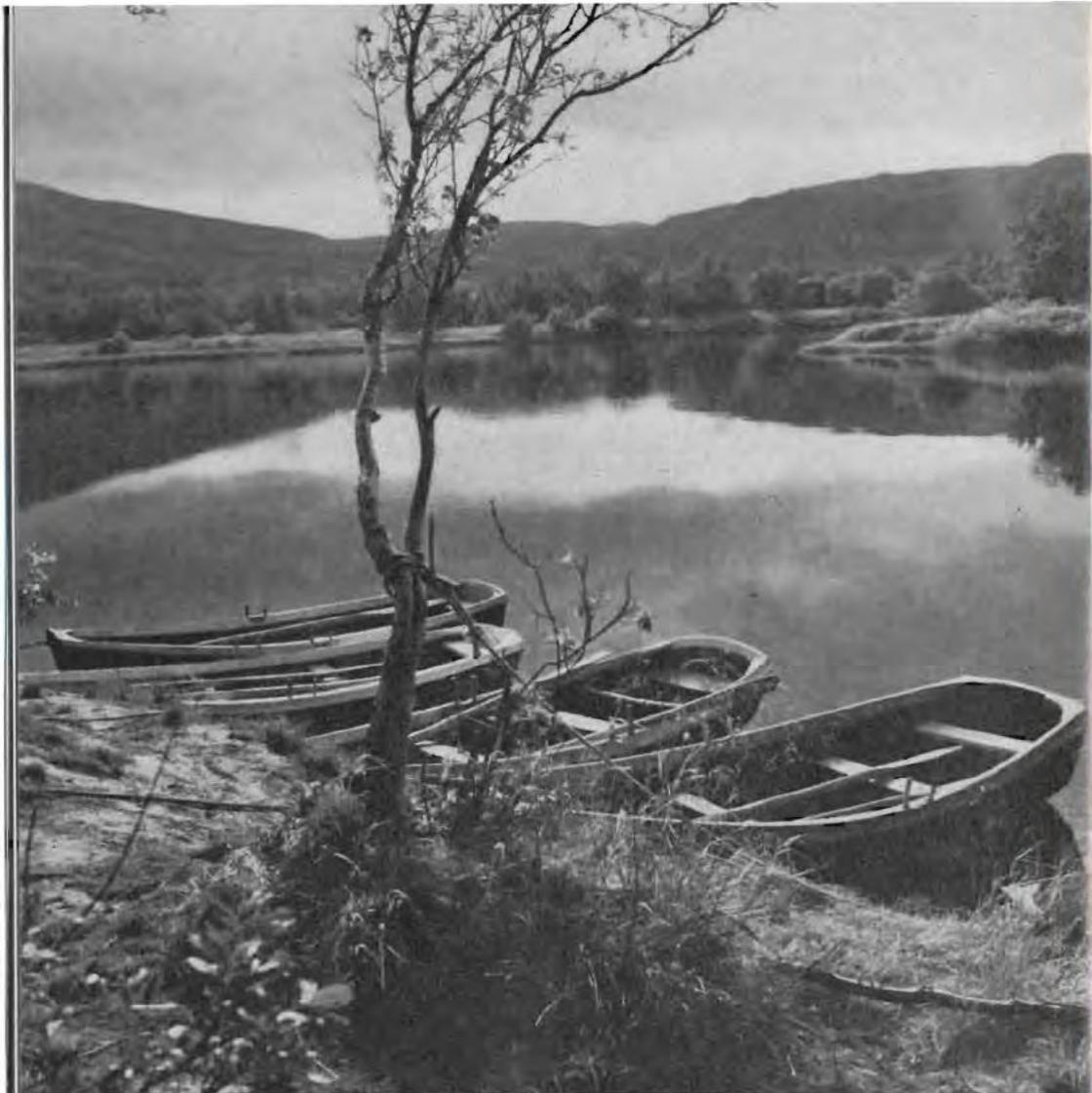
delse av naturparken. Ved en liten utvidelse vestover vil man få med et typisk nord-norsk fjordlandskap, og Ånderdalen kan dermed bli den eneste natur- eller nasjonalparken som omfatter noe av kysten. Ved utvidelse østover vil man få med en meget rik fuglemyr, som er foreslått fredet som fuglereservat.

Øvre Anariokka naturpark

er ødemarka fremfor noen her i landet. Det vel 1000 kvadratkilometer store området ligger i det sør-østlige hjørnet av Finnmarksvidda, flere dagsmarsjer fra vei. Den planlagte naturparken er et typisk stykke Finnmarksvidda, med myriader av vann, elver og bekker, og med endeløse moltemyrer der bjørnen som

oftest er den eneste som høster. Det er ingen mangel på fisk i vannene, men i denne delen av Finnmarksvidda må en være forberedt på at gjedda dominerer. Sangsvaner skal finnes innenfor området, men folk risikerer en neppe å treffe sommerens tid! Derimot ligger det samer med rein på vinterbeite i disse traktene.

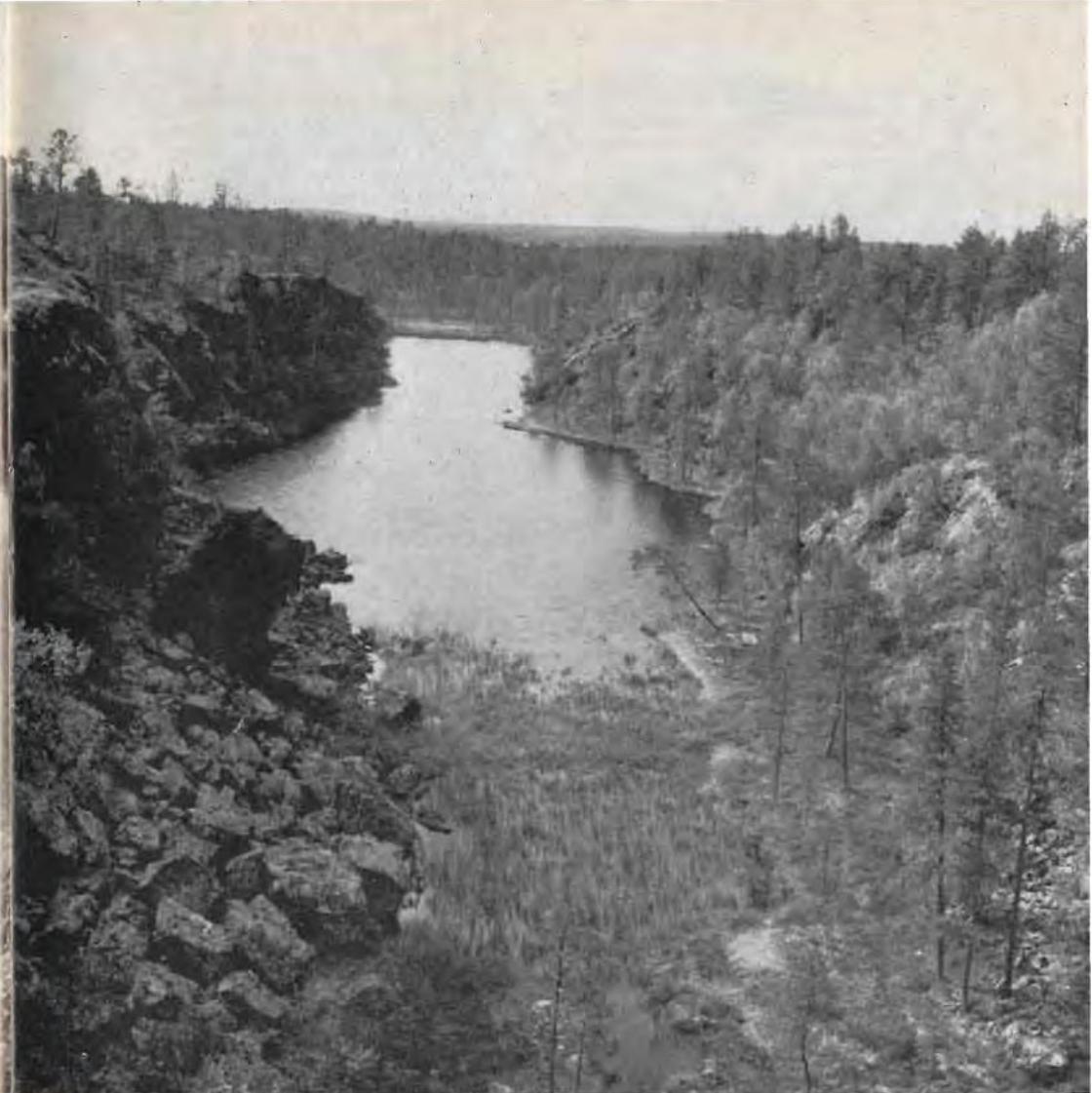

Fra lombolaene i Stabbursdalen. Foto Toralf Lyng.

Stabbursdalen nasjonalpark

ligger lett tilgjengelig, ikke langt fra Lakselv innerst i Porsangerfjorden. Hovedattraksjonen i dette 65 kvadratkilometer store området er at vi finner verdens nordligste furuskog. Men som de fleste av de foreslåtte natur- og nasjonal-

parkene omfatter også denne mest fjell og fjellbjørkeskog. Naturvernrådet antyder forøvrig en utvidelse som vil øke arealet av Stabbursdalen nasjonalpark til nær 100 kvadratkilometer. Karakteristisk for Stabbursdalen er *lombolaene*, de idylliske utvidelsene av elva nederst i området. Det går forøvrig laks i Stabburselva et godt stykke inn i nasjonalparken, og det fins en laksetrapp innen området.

Fra Øvre Pasvik. Foto Toralf Lyng.

Øvre Pasvik naturpark

helt nord-øst i landet og inn til tre-riksrøysa Finland-Sovjet-Norge, er en av de to vitenskapelig sett mest verdifulle av de foreslåtte natur- og nasjonalparkene. Den andre er den sørligste, Hardangervidda. Det 60 kvadratkilometer store området består til dels av urskog

av furu. Inntil for få år siden ville det vært mulig å få fredet et betydelig større urskogareal — der avvirkningen nå er full gang. Naturvernrådet peker på at vi her har for oss et område på overgangen mellom øst og vest når det gjelder flora og fauna, og lederen av Statens Viltundersøkelser, dr. Yngvar Hagen fremhever at dette er «absolutt den fineste perle av typisk høyboreal natur vi har i Norge . . . »

GIFTKRIGEN I NATUREN

Norske vitenskapsmenn tar
biocideproblemet opp

Hittil har Norge så å si vært Europas rolige hjørne når det gjelder et av verdens mest brennende naturvernproblemer idag: *Biocidene* — giftstoffene som brukes i kampen mot skadeinsekter, ugras, sopp osv. i jord- og skogbruket. Hos oss

er det til nå ikke påvist katastrofale følger av bruken av disse giftstoffene. Men fra en lang rekke andre land kjenner vi de uhyggelige og opprinnelig utilsiktede virkningene av enkelte biocider, som rammer blindt og som takket være sin evne til å lagres i organismen kan vandre gjennom næringskjedene for plutselig å slå til med katastrofal virkning for arter som man slett ikke hadde ment å ramme.

Fugledød og fiskedød er idag en allminnelig kjent følge av giftkrigen mot skadeinsekter. Og det faktum at menneskene også utgjør ledd i naturens næringskjeder gjør ikke situasjonen lysere. I mange land er det påvist økende innhold av DDT i menneskenes kroppsfett.

Biocideproblemet har ikke gjort seg særlig sterkt gjeldene hos oss ennå. Men tar vi ikke våre forholdsregler i tide, på bakgrunn av de skremmende resultatene i mange andre land, kan problemene når som helst melde seg med full styrke.

På denne bakgrunnen var det en meget betydningsfull begivenhet da norske vitenskapsmenn, på Norsk Zoologisk Forenings initiativ, i juni i fjor nedsatte en biocidekomité. Komitéens mandat er: «Komitéen bør arbeide for å:

1. Få i stand en kartlegging av situa-

sjonen vedrørende bruk av kjemiske bekjempingsmidler i Norge, samt vurdere hvilke kontrollorganer som i denne forbindelse er ønskelige.

2. Fremme:

- mulighetene for forskning vedrørende analyser og analysemetoder på dette området,
- arbeidet for å få bestemt restmengder av kjemiske bekjempingsmidler i planter, dyr, mennesker, jord og vann,
- arbeidet for å få klarlagt toksiske effekter på mennesker, dyr, planter og mikroorganismer,
- arbeidet for å få klarlagt i hvilken grad særlig toksiske bekjempingsmidler kan erstattes med mindre farlige. Man bør særlig ta hensyn til bekjempingsmidlenes og metodenes selektivitet,
- arbeidet med forskning vedrørende bruken av biologiske og andre ikke kjemiske bekjempingsmetoder.

3. Øke opplysningsarbeidet for å gjøre kjent hvilke farer som er forbundet med forskriftsmessig bruk og med misbruk av kjemiske bekjempingsmidler.»

Medlemmer av komitéen er:

S. Huse, høgstolestipendiat, Det norske skogforsøksvesen, K. Jenssen, vit. kons., Inspektøren for ferskvannsfisket, H. Friestad, siv.ing., Kjemisk analyselaboratorium, NLH, G. Lindeberg, professor dr., Mikrobiologisk institutt, NLH, H. Munthe-Kaas Lund, forsøksleder NZF, R. Sundby, dosent dr., Zoologisk institutt, NLH, G. Taksdal, amanuensis, Statens plantevern, Zoologisk avd., A. Bylterud, amanuensis, Statens plantevern, Ugrasbiologisk avd., Y. Hagen, jaktkonsulent, dr., Statens viltundersøkelser, G. Holt, vit. kons., Veterinærinstituttet, J. Glømme, instituttssjef, Yrkeshygienisk institutt, J. Roll-Hansen, forsøksleder, L. Sømme, forskningsstipendiat, NZF, J. Sakshaug, amanuensis, Farmakologisk institutt, Norges veterinærhøgskole, A. Stabbursvik, høgstolektor dr., Kjemisk institutt, NLH, F. Mellbye, Statens overlege for hygiene, Helsedirektoratet.

Komitéen har pekt ut et arbeidsutvalg med denne sammensetning:

Dosent dr. R. Sundby (formann), siv.ing. H. Friestad, amanuensis J. Sakshaug, amanuensis A. Bylterud.

Norges Naturvernforbunds generalsekretær har deltatt i møtene som observatør.

NATURVERNSTUDIER

I VINTER

Det nystiftede Norske 4H studieforbund, der en lang rekke landsomfattende organisasjoner er med, og blant dem Norges Naturvernforbund, har startet sin virksomhet med et brevkurs i naturvern. Som grunnbok brukes *Ragnar Frislands «Naturvern»* (Cappelen 1964). Studieplanen er utarbeidet av skogskonsulent *Bjørn Bjørnsrud*.

Kurset kan tas som individuelt brevkurs, eller via en studiegruppe (*breving*)

Brevkurs og
studieringer i gang

med minst fem deltakere. Begge disse formene for brevkurs administreres av Landbrukets Brevskole, Boks 7021-H, Oslo 3.

Dessuten kan kurset gjennomføres i *studieplanring*. Denne studieformen følger den samme planen som brevkursene, men da undervisningen her ikke foregår pr. korrespondanse, forutsettes det at studieplanringen har en sakkyndig leder. Norske 4H, Asker, vil gi råd om opplegg av studieplanring.

Uansett hvilken form en velger, vil deltakerne etter fullførte studier få refundert en betydelig del av sine utgifter ved statstilskudd. Dette gjelder også lønn til leder for studieplanring.

Alle ringer (brevringer eller studieplanringer) som har gjennomgått kurset «Naturvern» innen *20. oktober 1965*, kan delta i en landsomfattende teving som vil foregå i første uke av november 1965.

For de seirende lag på landsbasis er det satt opp en rekke premier som f.eks. bokverkene «Norge», «Norges dyreliv» og «Norges planter». Dessuten har en del av medlemsorganisasjonene i studieforbundet

satt opp spesielle oppmuntringspremier for sine medlemmer.

Naturvernet her i landet er i de senere årene blitt møtt med en stadig stigende interesse, noe ikke minst den gledelige økningen i Naturvernforbundets medlemstall viser med all mulig tydelighet. Vi er overbevist om at naturverninteressen vil fortsette å øke. Og vi håper at denne interessen vil bli fulgt av en vilje hos alle naturvernfolk til å sette seg inn i de grunnleggende naturvernbegrepene, og til å gjøre seg opp en klar mening om realistiske mål og midler i norsk naturvern idag. Jo mer hver enkelt av oss *vet*, jo sterkere står naturvernet. Derfor håper vi at *mange* av våre medlemmer, og ikke minst de unge, vil bruke den anledningen som dette kurset gir til å skaffe seg en grundig og allsidig innføring i det omfattende og kompliserte begrepet som moderne naturvern er.

Brosjyre med alle opplysninger om kurset sendes ved henvendelse til Norske 4H eller Norges Naturvernforbund. Og så er det bare å sette igang!

Vi trenger FLERE MEDLEMMER!

Alle som vet hva norsk natur er verd, vet også at det er nødvendig at
VI ER MANGE
i Norges Naturvernforbund.

De har venner og kjente som med glede melder seg som medlemmer — bare de får det lille puffet . . . Gi dem det puffet — og hjelp oss å nå dette beskjedne målet i år: At hvert medlem tegner minst ett nytt!

MEDLEMSKAP SOM GAVE

Vi har laget et vakkert gavekort. Gi oss beskjed om hvem De ønsker å glede med medlemskap, send oss kontingenten — og vi besørger resten.

Med dette nummeret av tidsskriftet følger et innbetalingskort for kontingent. Har De betalt, så la kortet gå videre til en som ennå ikke er medlem. Har De ikke betalt, så husk dette til gjensidig nytte: Skriv tydelig, og bruk korrekt postadresse.

DOBBELT- FORSENDELSE

Får De to eksemplarer av tidsskriftet, så gi vennligst beskjed. Det kan skyldes at De står oppført på to steder i kartoteket, med forskjellig skrivemåte av navnet eller forskjellige adresser. NB! Medlemskap kan tegnes i kretsforeningene (se siste side) eller i forbundet. Årskontingent for personlige medlemmer kr. 10, livsvarig medlemskap kr. 200.

NORGES NATURVERN- FORBUND

Cort Adelers gate 14 — Oslo.
Postgiro 9460 - Bankgiro 24657/163

Naturvernadministrasjonen

Fra 1. januar i år er administrasjonen av saker som angår naturvern overført fra Kirke- og undervisningsdepartementet til Kommunal- og Arbeidsdepartementet. Her er det opprettet et eget kontor som skal være fellesadministrasjon for Naturvernrådet og Statens Friluftsråd, og som skal ta seg av saker som kommer inn under lovene om naturvern, friluftsliv og fjellplaner. Det nye kontoret er knyttet til departementets distriktsplanavdeling.

Som underdirektør og leder av kontoret er utnvent *Gunnar Germeten*. Han er 45 år gammel, jurist, og har i de senere årene vært underdirektør i Rasjonaliseringsdirektoratet. Kontoret skal være i virksomhet fra 1. mars.

Jakt- og fiskedirektoratet

Som direktør i det nyopprettede Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfiske er utnevnt stortingsmann, tidligere landbruksminister *Einar Wohm*. Den nye direktøren er 45 år gammel og landbruksutdannet.

Som styre for direktoratet til og med 1968 er oppnevnt: Professor *Erling Sivertsen*, Trondheim (formann, med varamann disponent *Leif Lykke, Verdal*), stortingsmann og bonde *Olav Eikeland*, Vennesla (byveterinær *Bjørn Kjos-Hansen*, Stavanger), h.r. advokat *H. U. Sverdrup-Thygeson*, Oslo (forretningslærer *Klaus Kjelsrud*, Oslo), og ordfører *Hans Opstad*, Lakselv (ligningsfullmektig *Ole Ørsal*, Sunndalsøra.).

Direktoratet skal ha sitt kontor i Trondheim.

Avis om naturvern

Bergensavisen «Dagen» sendte 31. desember ut et meget omfangsrikt nyttårsnummer som så å si i sin helhet var viet natur- og kulturvernet. Avisen ga, gjennom artikler, intervjuer og bilder et allsidig inntrykk av moderne naturvern, og ikke minst ble naturvernforbundets virksomhet trukket fram i lyset. Spesialnummeret ble til med initiativ av journalist *Bjørn Johanson*, som også sto for redaksjonen. La oss håpe at hans kolleger i andre landsdeler i tur og orden vil følge eksemplet!

Gamle årsskrifter

Forbundet har en del eldre eksemplarer av årsskriftet «Naturvern i Norge» til salgs. Pris til medlemmer kr. 3,— pr. stk. + porto, mot oppkrav.

Tilbudet gjelder følgende årganger: 1920 I, 1920 II, 1921 I, 1921 II, 1922 I, 1923 I, 1924 I, 1926, 1928, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, register 1914—35, 1936, 1937, 1938—39, 1938—40, 1940—41, 1942—43, 1944—50, 1950—51, 1952—53, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962.

For enkelte årganger er opplaget *meget* begrenset. Eventuell bestilling bør sendes snarest til Norges Naturvernforbund, Cort Adelers gate 14, Oslo.

Aktuelle naturvernskrifter

Vestlandske Naturvernforening har gitt ut et vakkert lite skrift om «Havørnen». Det er utarbeidet ved konservator, dr. *Johan F. Willgohs*, og inneholder en populær innføring i de meget interessante resultater han er kommet til under sine omfattende undersøkelser av havørnen langs hele norskekysten. Skriftet koster kr. 5, fritt tilsendt. Bestilling sendes Vestlandske Naturvernforening, Postboks 1201, Bergen.

Østlandske Naturvernforening har følgende småskrifter til salgs.

Nr. 1. «Norsk natur — vår arv» av Ove Arbo Høeg. (1959) kr. 1,50. Nr. 2. «Omtjernkampen Villmark» av Haakon Lie. (1961) kr. 1,50. Nr. 3. «Fokstummyren» av H. L. Løvenskiold. (1962) kr. 1,50. Nr. 4. «Gutulia» av Thv. Kierulf. (1963) kr. 2,00. Nr. 5. «Rondane nasjonalpark» av Edv. Løchen, Edv. K. Barth og Eilif. Dahl. (1963) kr. 2,50. Nr. 6. «Rovviltet» av Yngvar Hagen. (1964) kr. 2,00.

Til prisene kommer porto. Bestilling sendes Østlandske Naturvernforening, St. Edmunds vei 51, Bestun.

Aktieselskapet
E. C. Dahls Bryggeri
Trondheim

Grilstad Fabrikker
Jenssen & Co. A/S
Trondheim

Trollklubben

Som en eksklusiv «underavdeling» av Norges Naturvernforbund ble «Trollklubben» innstiftet i 1963. Medlemmer av Trollklubben er utvalgte firmaer og bedrifter som har vist en spesiell positiv innstilling til naturverntanken og til forbundet, såvel i praksis som i form av økonomisk støtte.

Som synlig bevis på medlemskapet blir medlemmene tildelt trollgubben «Urg», skåret i tre. Hittil har vi hatt gleden av å overrekke trollet til følgende:

Aktieselskapet E. C. Dahls Bryggeri, Trondheim. Den norske Bryggerforening, Oslo. Grilstad Fabrikker Jenssen & Co. A/S, Trondheim. A/S Hansa Bryggeri, Bergen. Jotun Fabrikker, Sandefjord. Norsk Brændselolje A/S, Oslo. Norsk Hydro-Elektrisk Kvælstofaktieselskap, Oslo. J. L. Tiedemanns Tobaksfabrik, Oslo.

Fredede trær

Kirke- og undervisningsdepartementet meddeler at følgende trær er fredet fra november 1964, i henhold til naturvernloven:

En eik på Nes i Kvam, Hardanger, Hordaland fylke.

Et japansk cedertre i Laksevåg, Sotra, Hordaland fylke.

Hektner-eika på Hektner i Rælingen, Akershus fylke.

Hvem er hva i Naturvernforbundet?

Norges Naturvernforbund.
Cort Adelers gate 14, Oslo.

Styre.

Formann: Professor, dr. Anders Hagen, Bergen.

Viseformann: Generalsekretær Toralf Lyng, Oslo.

Styremedlemmer:

Skogkonsulent Bjørn Bjørnsrud, Asker.

Dosent, dr. Ulf Hafsten, Bergen.

Overlege Anton G. Johnson, Bodø.

Oberstløytnant O. M. Jørgensen, Bærum.

Kontorsjef Einar Møller, Trondheim.

Generalsekretær: Magne Midttun.

Faste komitéer.

Finanskomité.

Cand. psychol. Audun Boysen.

Oberstløytnant O. M. Jørgensen.

Banksjef, h.r.advokat Fredrik Moe.

Direktør Odd Narud.

PR-komité:

Forstkandidat Bjørn Bjørnsrud.

Redaktør Ragnar Frislid.

Pressekonsulent Sveinung Gjestrud.

PR-konsulent Finn Wellberg.

Komité for gjennomgåelse av vassdragsreguleringer:

Generalsekretær Toralf Lyng.

Siv.ing. Eivind Kierulf.

Siv.ing. A. Mølle-Christensen.

Generalmajor Wilhelm Hansteen.

H.r.advokat Harald Knudtzen.

Vervekomité:

Oberstløytnant O. M. Jørgensen.

Stud. jur. Erik Schultz.

O.r.sakfører Reidar Soot.

O.r.søkfører Aksel Staurem.

Cand. mag. Finn Wischmann.

FAGLIG RÅD

A. Vitenskapsgrener og yrkesgrupper.

Konservator Edv. K. Barth (Zoologi).

Førstekonservator Johs. A. Dons

(Geologi).

Generalmajor Wilhelm Hansteen.

Statsgeolog Per Holmsen (Geologi).

Prof. dr. Ove Arbo Høeg (Botanikk).

Jordskiftedommer Iver Klinge.

Prof. dr. med. Leiv Kreyberg.

H.r.advokat Knut Lassen.

Sjefsforsvalter Bjarne Mjaaland (Skogbruket).

Førstekonservator Arne Skjelsvold (Arkeologi).

Prof. dr. Kaare Strøm (Limnologi).

Siv.ing. Johan Amdal (vassdragsregulering).

B. Organisasjoner og institusjoner.

Bilorganisasjonene KNA, MA og NAF.

Den Norske Turistforening.

Det Kgl. Selskap for Norges Vel.

Det Norske Skogselskap.

Foreningen til Dyrenes Beskyttelse.

Foreningen til Ski-idrettens Fremme.

Norges Idrettsforbund.

Norges Industriforbund.

Norges Jeger- og Fiskerforbund.

Norsk Sau- og Geitelslag.

Norsk Speidergutt-Forbund.

TILSLUTTEDE KRETSFORENINGER

Agder Naturvernforening.

Fabrikkeier O. P. Moe jr., Bjørkelivn. 18, Kjos Haveby pr. Kristiansand S.

Nordland Naturvernforening.

Landbruksskolelærer Loyd Villmo, Bodø.

Rogaland Naturvern.

Planteskoleeier Arne Bryne, Hillevåg pr. Stavanger.

Sør-Varanger Naturvern.

Telegrafbestyrer Sigv. Normann-Hansen, Kirkenes.

Troms Naturvernforening.

Bygartner Rolf Sundstrøm, Tromsø.

Trøndelag Naturvern.

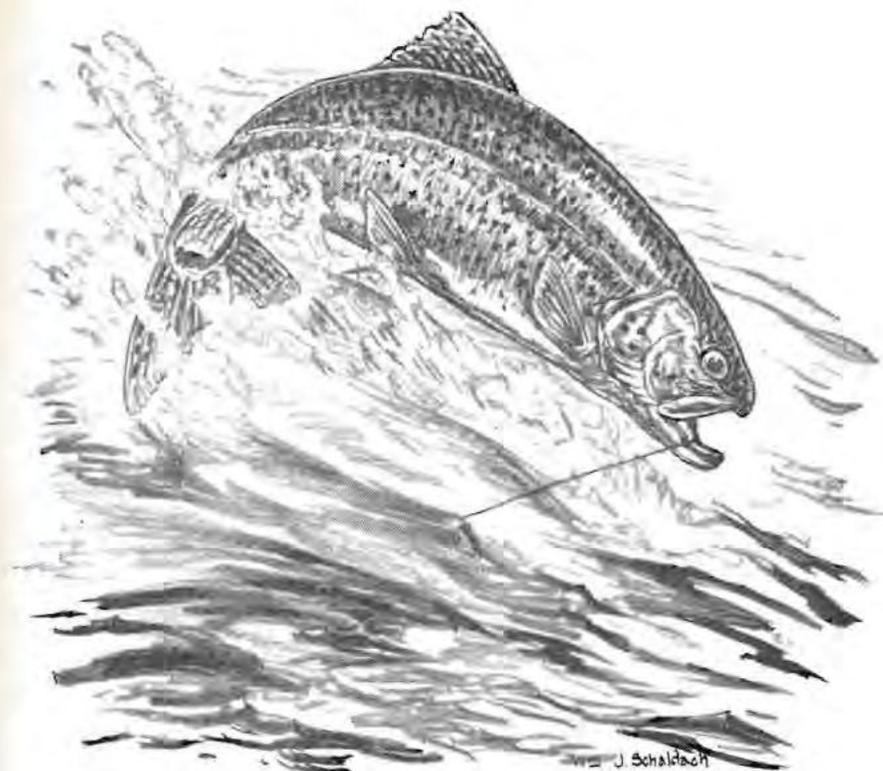
Torbjørn Falkanger, Håkon Magnussonsgt. 12, Trondheim.

Vestlandske Naturvernforening.

Aksel Foyen, Postboks 1201, Bergen.

Østlandske Naturvernforening.

Forstkandidat Thv. Kierulf, St. Edmunds vei 51, Oslo 2.

1
|
603

For en rikdom vi har i våre elver og vann! La oss beholde dem, bevare dem og stille pent med dem, til glede for oss selv og kommende generasjoner.

Sammen med organisasjonene for Naturvern og Friluftsliv kan vi aktivt bevare vassfarene og deres fauna — og vise tilbakeholdenhet i alt som betyr inngrep i vår uerstattelige natur.

Vern om naturen — det gir 10-fold igjen.

NORSK BRÆNDELSELOLJE A/S

BØNDERNES BANK A/S

OSLO

SKIEN — STAVANGER — TRONDHEIM

Forvaltningskapital 313 millioner kroner

Vår lange erfaring og våre mange gode forbindelser både i Norge og utlandet setter oss i stand til å utføre Deres bankforretninger på en rask og betryggende måte.

Vi står til tjeneste.